

SİBİRYA'NIN İLK BAŞPİSKOPOSU KİPRİAN VE SİBİRYA'DAKİ FAALİYETLERİ (1621-1624)

Zafer SEVER*

ÖZ

Sibirya, 16. asrın sonlarında Rus hâkimiyeti altına girmesinin ardından Moskova için stratejik konumu ve zengin doğal kaynakları sayesinde her zaman büyük bir öneme sahip olmuştur. Bu nedenle Batı Sibirya'da birçok Rus şehri kurulmuş ve kiliseler inşa edilmiştir. Ancak tüm bu önemli adımlara rağmen Sibirya'daki Rus varlığı ve kilisenin bölge üzerindeki etkisi istenilen düzeye ulaşmamıştır. Bu sebeple 1620'de Tobolsk merkezli Sibirya Piskoposluğu kurulmuş, 1621 yılında Kiprian Starorusennikov, Sibirya'nın ilk piskoposu olarak tayin edilmiştir. Kiprian öncelikli olarak mevcut kiliselerdeki bozulma ve yozlaşmalara son vermek amacıyla birçok önemli adım atmıştır. Kiprian, Sibirya'da kiliselerdeki sorunları çözmekle kalmamış, yeni kilise ve manastırların kurulmasına da öncülük etmiştir. Aynı zamanda piskoposluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere arazi ve tarım alanlarının tahsis edilmesi için büyük gayret göstermiştir. Kiprian tüm bunların yanı sıra Sibir halkları arasında Hristiyanlığı yaymak için aktif bir misyonerlik faaliyeti yürütmüş ve birçok yerel unsuru vaftiz etmeyi başarmıştır. Bununla birlikte, bölgenin tarihiyle yakından ilgilenmiş, özellikle Sibirya'nın ele geçirilişine dair önemli bilgilere sahip Kozaklarla iş birliği yaparak tarihî kayıtların derlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu çalışma, Kiprian'ın Sibirya'daki kısa görev süresi içerisinde gerçekleştirdiği faaliyetleri ele alarak, kadim Türk yurdu Batı Sibirya'nın Rus egemenliğine teslim edilme sürecini ve Hristiyanlık inancının bu topraklarda sistemli bir şekilde kökleşmeye başlamasını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sibirya, Tobolsk, Hristiyanlık, Tobolsk Piskoposluğu, Kiprian.

KIPRIAN, THE FIRST ARCHBISHOP OF SIBERIA AND HIS ACTI- VITIES IN SIBERIA (1621-1624)

ABSTRACT

After coming under Russian rule in the late 16th century, Siberia has always been important for Moscow due to its strategic location and rich natural resources. For this reason, many Russian cities were founded, and churches were built in Western Siberia. However, despite all these important steps, the Russian presence in Siberia and the church's influence on the region did not reach the desired level. For this reason, the Diocese of Siberia, centered in Tobolsk, was established in 1620, and Kiprian Starorusennikov was appointed as the first bishop of Siberia in 1621. Kiprian took many important steps, primarily to put an end to the corruption and degeneration in the existing churches. Kyprian not only solved the problems in the churches in Siberia but also pioneered the establishment of new churches and monasteries. He also made great efforts to allocate land and agricultural areas to meet the needs of the diocese. In addition to all this, Kyprian was an active missionary to spread Christianity among the Siberian people and succeeded in baptizing many native population. In addition, he was closely interested in the region's history. He contributed to the compilation of historical records, especially in cooperation with the Cossacks, who had important information about the conquest of Siberia. This study aims to reveal the process of surrendering the ancient Turkish

Gönderilme Tarihi: 03.01.2025

Kabul Tarihi: 25.03.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ERZURUM,
ORCID: 0000-0003-1876-0246, E-Mail: zafer.sever@erzurum.edu.tr

homeland of Western Siberia to Russian rule and the systematic rooting of the Christian faith in these lands by discussing Kyprian's activities during his short tenure in Siberia.

Key Words: Siberia, Tobolsk, Christianity, Diocese of Tobolsk, Kiprian.

GİRİŞ

16. asrın son çeyreğinde Rus Çarlığı hem siyasî hem de dinî açıdan birçok ciddi olaya sahne olmuştur. Bu dönemdeki siyasî gelişmeler arasında Sibir Hanlığı topraklarının ele geçirilmesi Moskova adına önemli bir hamle olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu devirde yaşanan dinî gelişmeler arasında 1589'da Moskova Patrikhanesinin kurulması (Russkaya Pravoslavnaya Tserkov, 1988, s. 42; Veretnikov, 2018, s. 12) dönemin en dikkat çeken hadiselerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Patrikhanesinin kurulması Rus Çarlığı'nda Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığını güçlendirmiş ve devlet içerisindeki dinî yapının kurumsallaşmaya giden sürecinde de önemli bir adım olmuştur. Aynı zamanda Rusya'nın Hristiyan dünyasındaki konumunu perçinlemiştir. Öte taraftan Patrikhanenin kuruluşunun ardından dönemin dinî yapısındaki düzenlemeler, ilerleyen yıllarda ortaya çıkacak dinî reformların şekillenmesi için uygun bir zemin hazırlamıştır. Rus tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen ve sahte çarlar dönemi olarak da bilinen fetret devrinin sona ermesinin ardından 1613 yılında Mihail Romanov'un tahta çıkmasıyla Romanov Hanedanı iktidara gelmiş, (Skrinnikov, 2005, s. 172) ülkenin siyasî, dinî ve sosyal yapısında köklü değişimler yaşanmıştır. 1619 yılında Mihail Romanov, babası Filaret Nikitiç'i Moskova Patriği olarak atamasıyla birlikte de Rus kilise tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Filaret'in patrik olarak atanması devlet içerisinde sadece dinî bir lider değişikliği olarak kalmamıştır. Aynı zamanda kilisenin devlet yönetimindeki etkisini de artırmış, din ve siyaset arasındaki ilişkiyi de güçlendirmiştir. Söz konusu süreç Rus devletinde hem kilisenin hem de Romanovların otoritesini güçlendirerek devletin bürokratik yapısını yeniden kurmaya yönelik adımların atılmasına zemin hazırlamıştır. (Veretennikov, 2020, s. 80, 84-85)

Filaret'in Moskova Patriği olmasının ardından kiliselerin organizasyon yapısında önemli idarî ve bürokratik gelişmeler vuku bulmuştur. Mezkûr dönemde Moskova, yeni ele geçirilen topraklarda Hristiyanlığın varlığını ve etkisini güçlendirmek için çeşitli tedbirler almaya başlamıştır. Bu amaçla Sibiry'a'nın ele geçirilişinden sonra inşa edilen kiliseler için Moskova'dan kitap, ikona, çan, mum, tütsü ve kilisede kullanılması amacıyla birçok eşya kiliselerin tefrişatı için gönderilmiştir. Bununla birlikte bilhassa Sibiry'a'nın batısında Hristiyan nüfusun az olması ve Sibir halklarının (Tatar, Ostyak, Vogul, Samoyed, Çeremiş vd.) Müslüman ve Pagan inançlarına mensup olmalarından dolayı bölgedeki kilise ve din adamı sayısı yetersiz kalmıştır. Tüm bunlar Moskova Patrikliği'ni harekete geçirerek, gördükleri ihtiyaç üzerine dinî idareyi daha güçlü ve sistemli hâle getirmek için adım atmaya sevk etmiştir. İlk ciddi adım 8 Eylül 1620 yılında atılmış ve Sibiry'a Başpiskoposluğu kurulmuştur.¹ Piskoposluğun merkezi olarak Sibiry'a'nın önemli şehirleri arasında ye alan Tobolsk şehri seçilmiştir. 1621'de Kiprian Starorusennikov Sibiry'a Piskoposluğunun ilk piskoposu olarak tayin edilmiştir. (Sizikova, 2013, s. 243; Golubtsov, 2019, s. 83)

---

¹ Sibiry'a Piskoposluğu kurulmadan önce Sibiry'a'daki dini kurumlar doğrudan Moskova Piskoposluğuna bağlıydı. (Fayzahmanov, 2007, s. 361)

I. Başpiskopos Kiprian ve Sibirya'daki Faaliyetleri

Kiprian 16. asrın ikinci yarısında Novgorod'da dünyaya gelmiştir. Ancak hangi yıl doğduğu tam olarak bilinmemektedir. Kiprian'ın gençlik dönemlerine dair kaynaklarda detaylı bilgilere ulaşılamasa da kendi imkânlarıyla iyi bir eğitim aldığı ve sonucunda rahip olduğu bilinmektedir. Kiprian dinî çalışmalarındaki özverisinden dolayı kilise hiyerarşisinde hızla ilerlemiş ve başrahipliğe kadar yükselmiştir. Kiprian bu alanda gösterdiği başarılarının yanı sıra zekâsı, yeteneği ve sağlam karakteriyle de öne çıkmayı başarmıştır. Özellikle diplomasi alanındaki bilgi birikimi sayesinde Moskova'nın birçok diplomatik faaliyetinde tercih edilen bir kişi hâline gelmiştir. Rusya'da 17. asrın başında cereyan eden karışıklıklar döneminin sonlarına doğru Kiprian, Rus devleti adına önemli diplomatik görevler üstlenmiş ve bu bağlamda İsveç'e Metropolit İsodor tarafından bir dizi siyasî ve bürokratik faaliyet yürütmesi için görevlendirilmiştir. Özellikle burada Novgorod topraklarının durumu üzerine yürütülen görüşmelerde Moskova'yı temsil etmiştir. Bu görüşmeler sırasında Novgorod'un İsveç'e bağlanması gündeme gelmiş hatta Novgorod'da Ortodoks inancının korunacağına dair taahhüt verilmesi gibi şartlar üzerine müzakereler yapılmıştır. Ancak yaşanan bu gelişmelere rağmen Novgorod İsveç'e bağlanmamış, Rus Çarlığı'nın bir parçası olarak kalmaya devam etmiştir. Kiprian bu görüşmeleri yardımcısı Dyak Tomilov Sergiyev'le birlikte yürütmüştür. Görüşmeler sırasında Kiprian esir alınmış ve müzakereleri kabul etmesi yönünde büyük baskı yapılmıştır. İsveçliler onu Mihail Fedoroviç'in tahta çıkmasına kadar esaret altında tutmuştur. Ancak Romanov hanedanının çıkarları için çalışan Kiprian nihayetinde serbest bırakılmıştır. Sonuç olarak Kiprian, Mihail Fedoroviç'in tahta çıkmasında ve esaret hayatında çektiği sıkıntılardan dolayı Moskova tarafından taltif edilmiş ve patrikliğin övgüsünü kazanmıştır. (Tobolskaya Eparhiya, 1892, s. 7-8; Sibirskie Letopisets, 1892, s. 14-15; Golubtsov, 2019, s. 83)

Moskova tarafından daha önce külfetli görevlere tayin edilen Kiprian, bu kez 1621 yılında Sibirya'nın ilk kurucu başpiskoposu olarak önemli bir göreve getirilmiştir. Novgorod'da üstlendiği misyon kadar olmasa da sıkıntılı bir ortamda Sibirya'ya görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Sibirya, Rus hâkimiyetine yeni geçmiş, idarî, sosyal ve dinî düzenin tam anlamıyla oluşmadığı bir bölgeydi. Kiprian gibi tecrübeli birinin Sibirya'ya gönderilme sebebi düşünüldüğü zaman bu atamanın sebebi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu nedenle Kiprian'ın misyonu yalnızca Sibirya'daki dinî otoritenin tesis edilmesiyle sınırlı değildi. Aynı zamanda bölgedeki düzensizliklerin giderilmesi, halk arasında Ortodoks geleneğinin yaygınlaştırılması ve Rusya'nın bölgedeki kültürel etkisinin güçlendirilmesi gibi çok yönlü sorumluluklar içermekteydi. Sibirya, Çarlık nezdinde mühim ve üzerinde durulan bir bölgeydi. Bu nedenle Moskova güvendiği isimlerden birini, Moskova'ya karşı sadakatini kanıtlamış Kiprian'ı görevlendirdi. Sibirya'da piskoposluğun kurulmasını sadece dinî kaygılarla değil, aynı zamanda Rus hâkimiyetine henüz girmiş Sibirya'da yozlaşan ve bozulan sistemin yeniden düzenlenmesiyle de ilişkilendirmek mümkündür. Bu durumu Naumov'un eserinde yer bulan ve Sibirya'nın o dönemdeki ahvalini yansıtan metinde görebiliriz. Söz konusu metinde Sibirya'da dönemin ahlakî ve toplumsal meselelerine ilişkin çeşitli sorunlar ele alınmaktadır. İnsanlar arasında şiddet olaylarının yaşandığı, Sibirya'daki insanların rüşvetçi memurlar tarafından sömürüldüğü ve aynı zamanda dinî uygulamaların ihmal edildiği

belirtilmektedir. Yine kilisenin onayı alınmadan yapılan evlilikler, vaftiz edilmeyen çocuklar ve kadınlara yönelik şiddet türündeki toplumsal sıkıntılar ele alınmaktadır. Özellikle Kozaklar arasında sıklıkla görülen eş ve çocuklara yönelik kötü muamele, ahlakî çöküntü ve dinî kaidelerin ihlaline dikkat çekilmektedir. Bu durumun “pagan” topluluklar arasında bile duyulmamış olduğu ifade edilmektedir. (Naumov, 2006, s. 78-79)

17. asrın başına gelindiğinde Sibirya'nın uçsuz bucaksız topraklarının Rus hâkimiyeti altına girmesi, Ruslar için Hristiyanlık faaliyetlerini yürütebilecekleri bir coğrafyanın da ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Ancak yeni ele geçirilen Sibirya'da işlerin tam olarak iyi gitmediği anlaşılmaktadır. P. N. Butsunki, Rus halkının üzerine düşen en önemli sorumluluklardan birinin Sibirya halklarının Rus kültürü başta olmak üzere Hristiyanlık öğretileriyle aydınlatılması olduğunu belirtmektedir. Ona göre Hristiyanlık 17. asra gelindiğinde Asya'dan Afrika'ya, Avrupa'dan Amerika'ya kadar dünyanın her bölgesine yayılmıştı. Bu nedenle Sibirya'da Hristiyanlığın yayılmasının Rus halkının en önemli misyonlarından biri olduğunu zikretmektedir. (Butsunki, 1999, s. 20) Butsunki'nin görüşleri Rusların Sibirya'ya karşı bakış açılarını anlamamız açısından önemli işaretler vermektedir. İzah edilen ifadelerden Rusların kendilerine sade bir dinî misyon yüklemediklerini, aynı zamanda kültürel olarak genişleme görevini de kendilerine vazife edindiklerini görmekteyiz. Söz konusu bu durum Rusların Sibirya'ya yönelik geliştirdiği dinî, kültürel ve sosyal politikalarını anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle Moskova'nın Kiprian'a büyük bir sorumluluk verdiğini ve ondan beklentilerinin fazla olduğunu söylemek zor olmasa gerek.

Kiprian, Sibirya Başpiskoposu olarak atanmasının ardından, Sibirya'ya hareket etmeden önce Moskova Patriği Filaret'in elinden kutsal emanetler almıştır. Bu emanetler arasında kadife ile kaplanmış, üst kısmı altın yaldızlı gümüşten yapılmış ve üzerinde “Patrik Filaret” yazısı işlenmiş bir piskopos asası bulunmaktaydı. Ayrıca altın yaldızlı gümüş bir haç da kendisine takdim edilmiştir. Haçın sap kısmında şu yazı yer almaktaydı: “Hükümdar, Çar ve Büyük Dük, tüm Rusya'nın hükümdarı Mihail Fedoroviç ve babası Büyük Hükümdar, Kutsal Moskova Patriği Filaret Nikitiç'in emriyle bu haç 1621 yılında Sibirya'nın başkenti olan şehre, saygıdeğer Kiprian'a yapılmıştır.” Bu kutsal emanetler Kiprian'ın yeni görevi ve ruhanî otoritesinin sembolü olarak ona teslim edilmiştir. Söz konusu asa ve haç 1917 Ekim Devrimi'ne kadar Tobolsk Başpiskoposluğunda muhafaza edilmiş ve Tobolsk'un yeni başpiskoposları göreve ilk başladıkları zaman gelenek olarak Kiprian'ın piskoposluk asasını ellerine almışlardır. Patrik Filaret bu Ortodoks ruhanî yönetim sembollerini Kiprian'a teslim ederken, ona ruhanî topluluğu layıkıyla yönetmesini, Sibirya halkının ahlakının korunmasını ve paganları yani Sibirya halklarını Hristiyanlığın öğretilerine yönlendirmesini öğütlemiştir. Görev yerine gitmek üzere yola çıkan Kiprian, Hristiyanlığı Sibirya'da yayma ve bilumum kilise işlerinde faydalanmak amacıyla Hutin, Volokolamsk ve Solovetskiy manastırlarından bir grup keşişi de beraberinde götürmüştür. Bu keşişler Sibirya'da yeni manastırların inşasında görev almış ve bu manastırların yönetimine atanarak Hristiyanlık misyonunun bölgedeki temel unsurları hâline gelmişlerdir. 10 Ocak 1621 yılında yayınlanan bir Çarlık fermanıyla Kiprian'ın bölgeye ulaşabilmesi için Verhoturye valilerine emir gönderilmiştir. (Tobolskaya Eparhiya, 1892, s. 8-9; Golubtsov, 2019 s. 83) Yine bir

Çarlık fermarıyla Kiprian'a eşlik eden maiyetine de ayrıcalıklar verilmiştir. Ayrıca Sibirya'nın yeni Başpiskoposunun yolculuğu esnasında ulaşım ihtiyaçlarını karşılamak için kendisine bir araba tahsis edilmiştir. (Nikolaevna, 2019, s. 151) Ocak 1621'de Sibirya'nın yeni Başpiskoposu Kiprian, aralarında din adamı, zanaatkâr ve hizmetkârlardan oluşan yaklaşık 60 kişiyle birlikte Sibirya'ya doğru yola çıkmıştır. (Puzanov, 2020, s. 280)

Kiprian'a yüklenen dinî misyon Çar Mihail ve Patrik Filaret tarafından Kiprian'ın atanması vesilesiyle Tobolsk valisine gönderilen bir belgede daha kapsamlı şekilde ifade edilmiştir. Söz konusu belgede Tanrı'nın iradesiyle ve Kutsal Ruh'un rehberliğinde Sibirya'da Hristiyanlığın öğretilerini yaymak için dinî bir liderin atanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Kutsal metinlere de atıfta bulunularak Hristiyanlık ilkelerinin duyurulmasının gerekliliği belirtilmiştir. Patrik Filaret Nikitiç'in önderliğinde Sibirya'nın başkenti Tobolsk'a Başpiskopos Kiprian'ın atanmasının hem ruhanî hem de kültürel bir görev olduğu ifade edilmiştir. Yine Sibirya halkına öğüt verilerek Hristiyanlıkla tanıştırılmalarının ve Sibirya topraklarında dinî reformların gerçekleştirilmesinin Tanrı'nın kutsal tecellisinin bir parçası olduğu belirtilmiştir. Mihail ve Filaret'in Tobolsk'a göndermiş olduğu belgenin bir benzerini Kazan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesinin hemen akabinde Rus Çarı IV. İvan ve Moskova Metropoliti Makariy'in Başpiskopos Gurii'yi 1555 yılında Kazan'a gönderirken kullandığını da görmekteyiz. Burada da vaftiz edilenlere Tanrı korkusu verilmesi, iyi davranılması, onların yedirilip içirilmeleri, korunmaları ve ödüllendirilmeleri gerekliliği vurgulanmıştır. Böylece diğer "inançsızların" bu durumu görerek Hristiyanlığa ilgi duyacakları ve Hristiyanlığı benimseyecekleri ifade edilmiştir. (Butsunki, 1999, s. 202-203) Buradan hareketle IV. İvan'dan itibaren doğuya doğru yayılan Rus Çarlığı için ele geçirilen yerlerde Hristiyanlığın yayılmasının öncelikli politikalar arasında olduğu söylenebilir.

Kiprian ve beraberindeki heyetin Sibirya'da ziyaret ettiği ilk şehir Verhoturye olmuştur. Burada kilise ve manastırları ziyaret eden Kiprian birçok sorunla karşılaşmıştır. Kilise ve manastırlarda görevli din adamlarının kilise kaidelerine uymadıklarını ve sıradan bölge halkları gibi yaşamlarına devam ettiklerini tespit etmiştir. (Golubtsov, 2019 s. 84) Bu durumu düzeltmek isteyen Kiprian, Sibirya'daki ilk icraatını Nikolayevskiy Manastırı'nda gerçekleştirmiştir. Rahipleri bir araya toplamış ve kendisiyle birlikte Sibirya'ya gelen Rahip İosif'i başrahipliğe tayin etmiştir. Takip eden süreçte Kiprian aynı manastıra Rahip German ve Rahip Feodis'i görevlendirmiştir. (Tobolskiy Arhiereyskiy Dom, 1994, s. 177) Ayrıca Tobolsk'a ulaşmadan beraberinde getirdiği bazı rahipleri farklı kilise ve manastırların düzenlenmesi için vazifelendirmiştir. Çalışmalarına Verhoturye bölgesinde devam eden Kiprian, Neyva Nehri yakınlarında yerleşmiş olan halkın bir kiliseye sahip olmadığını öğrenince bu bölgeye bir kilise inşa edilmesinin emrini vermiştir. Bu iş için rahip Serapion, Hristofor ve Simeon'u görevlendirmiştir. Yine Kiprian kendi bütçesinden rahiplere kaynak tahsis etmiştir. Ayrıca yerli halktan kilise yapımı için kereste temin edilmesi sağlanmıştır. Görevlendirilen bu kişiler Nevyanskiy Bogoyavlenskiy Manastırını kurmuştur. Aynı zamanda Mangazeya ve Tümen gibi şehirlerde ve yakın yerleşim yerlerinde de yeni kilise inşaatları başlamış ve bu kiliselerde görev yapmak üzere rahipler görevlendirilmiştir. (Golubtsov, 2019 s. 84-85) Böylece Sibirya'daki faaliyetlerine hızlı bir giriş yapan Kiprian,

kiliselerde bozulan düzeni yeniden tesis etmeye başlamış ve Sibirya'da kiliseye sahip olmayan bölgelerde de yeni kiliselerin kurulmasına öncülük etmiştir.

Verhoturye'deki bir dizi faaliyetin ardından Kiprian aynı yılın haziran ayında Tobolsk'a varmıştır. (Puzanov, 2020, s. 280) Tobolsk'a gelir gelmez Kiprian'ın dikkatini çeken ilk nokta kiliselerin ve din adamlarının yozlaşması ve kiliselerin çok az cemaate sahip olmasıydı. Bu durum Patrik Filaret'in de kulağına gitmiş, Şubat 1622 tarihinde Kiprian'a yazdığı ve Tobolsk'a gönderdiği bir mektupta ayrıntılı şekilde uyarılarda bulunmuştur. Söz konusu mektupta halkın haç takmadığı, oruç günlerine riayet etmediği, erkeklerin vaftiz edilmemiş kadınlarla ve eşlerinin kız kardeşleriyle birlikte yaşadığı belirtilmekteydi. Ayrıca bu bölgeden alınan haberler arasında manastırlarda rahip veya rahibe olarak kutsanan kişilerin manastırları terk edip dünyevi yaşama döndüğü, merkez Rusya'dan kaçırılan genç kızların evlilik amacıyla para karşılığında satıldığı ve zorla düğün töreni yapıldığı gibi bilgiler de yer almaktadır. Bu mektup, Sibirya'daki ahlakî ve dinî uygulamalardaki bozulmayı açıkça ortaya koyarak, Başpiskopos Kiprian'ın bu sorunlarla mücadele etmesi için ciddi bir uyarı niteliği taşımaktaydı. Aynı zamanda Kozakların Sibirya'daki tutum ve davranışlarından da rahatsızlık duyulduğu anlaşılmaktadır. Slotsov, Kiprian'ın bu mektubu Tobolsk başta olmak üzere diğer kiliselerde voyvodaların ve halkın katılımıyla düzenlenen toplantılarda yüzlerine okunmak üzere gönderildiğini ifade etmiştir. (Slotsov, 2006, s. 77-119)

Kiprian, Sibirya'da Hristiyanlığı tam olarak yaymak amacıyla özellikle farklı inançlara sahip insanların yaşadıkları bölgelerde başta kilise olmak üzere manastır ve çeşitli ibadethaneler inşa ettirmiştir. Tobolsk'taki Troitskiy Katedrali'nin adını Sofiyskiy Katedrali olarak değiştirmiştir. Tobolsk'taki Uspenskiy Erkek Manastırı'na da düzeni sağlaması için Başrahip Mefodiy'i atamıştır. Kiprian 1622 yılında manastırın ihtiyaçlarını karşılaması ve bağış toplaması amacıyla Mefodiy'i Moskova'ya göndermiştir. Moskova'da verimli bir zaman geçiren Mefodiy, Çar Mihail Fedoroviç'ten yüklü miktarda bağış elde etmiştir. Bununla birlikte Çar, Kuznetsk'teki Preobrajenskiy ve Tara şehrindeki erkeklere ait Spasskiy ve kadınlara ait Pyatnitskiy manastırlarına ikonalar bağışlamıştır. Ayrıca Tsarevna Sofiya Alekseevna ve Bogoroditse-Rojdestvenskiy Manastırına gümüş kaplamalı Çarlık kapılarını bahşetmiştir. Kiprian'ın Sibirya'da aktif olarak göreve başlamasının ardından yozlaşan ve bozulan düzende de gözle görülür iyileşmeler meydana gelmeye başlamıştır. Ancak Tobolsk merkez olmak üzere Sibirya'daki voyvodaların dinî liderlerin uyarılarına fazla kulak asmadıkları, kilise kaidelerine uymadan arzu ettikleri hayatı yaşadıkları ve halk arasında yaygın olan yozlaşmış düzene de ses çıkarmadıkları bilinmekteydi. Bu tutum üzerine Kiprian, Moskova'ya bir şikâyet mektubu göndermiş, Voyvoda Matvey Godunov ve Sibirya'daki bazı yöneticilerden şikâyetçi olmuştur.² Bunun üzerine 1623 yılında Moskova yönetimi tarafından Sibirya'ya bir komisyon gönderilmiş, yapılan incelemelerin sonu-

---

² Kiprian, Sibirya'daki görevine başladığı zaman bölgedeki Voyvodaların desteğini almaktan ziyade daha çok kendisine muhalif bir yönetimle karşılaşmıştır. Bk. (Russkiy Biografiçeskiy Slovar, 1897, s. 646). Bu durumun en önemli sebepleri arasında Kiprian'a verilen ve bölgedeki görevlilerin etki alanlarının üzerine çıkan güçlü yetkiler gösterilebilir.

cunda Kiprian haklı bulunmuştur. Daha sonra da Moskova'nın telkinleriyle alınan önlemler sayesinde Sibirya'da bozulan düzen iyileşmeye başlamıştır. (Golubtsov, 2019 s. 85-86) Aslında Moskova'nın Sibirya'yı başka bir noktada değerlendirmesi merkezî yönetime oldukça uzak olmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle Sibirya'daki dinî liderlere verilen yetki ve destek Sibirya dışındaki dinî liderlere verilmemiştir. (Sizikova, 2013, s. 242) Bu bilgilerden hareket edilecek olursa Çar Mihail Fedoroviç'in Sibirya'daki kiliselerin iâşesi ve tefrişatı noktasında oldukça cömert davrandığı görülmektedir. Ayrıca Çar, merkezden gönderdiği komisyonla da Sibirya'nın takipçisi ve Kiprian'ın daimî destekçisi olduğunu bölge yöneticilerine hatırlatmıştır.

Kiprian'ın Tobolsk'taki piskoposluk döneminde Sibirya'da yeni manastırlar da kurulmuştur. Bunlar 1623 yılında Yeniseysk'te kadınlar için kurulan Rojdestvenskiy Manastırı, Tümen'de İlinskiy Kadınlar Manastırı, Tomsk'ta Uspenskiy Erkekler Manastırı, Tara'da Spasskiy Erkek Manastırı ve Paraskeevskiy Kadınlar Manastırı'dır. Ayrıca Tobolsk Piskoposluğunda kilise yönetimlerini ve yargı işlerini yürütmek maksadıyla doğrudan piskoposluğa bağlı "Arhiereyskiy Prikaz" kurulmuştur. Söz konusu kurum aynı süreçte "Tobolskaya Duhovnaya Konsistoriya" olarak isim değiştirmiş, yerel bir piskoposluk idari ve yargı organı olarak faaliyet göstermeye devam etmiştir. Kiprian döneminde Tobolsk'taki piskoposluğun yönetimi altında yaklaşık 12 manastır, 30 kilise ve birçok küçük ibadethane bulunmaktaydı. (Pamyatnaya Knijka 1881, s. 39; Golubtsov, 2019, s. 87)

Sibirya'da yeni inşa edilen ve mevcut dinî yapıların ihtiyaç ve giderlerini karşılamak için önemli bir mali güç gerekiyordu. Sibirya'ya desteğini hiçbir koşulda esirgemeyen Çar Mihail, başpiskoposluk mülküne yaklaşık 100 desyatina³ arazi ve 800 yığınlık bir otlak ihsan etmiştir. Çarlık tarafından yapılan bu cömert bağışlar Sibirya'daki piskoposluğun ilk gelir kaynakları olmuştur. Çarlık tarafından yapılan ihsanlar bunlarla sınırlı kalmamıştır. İrtiş Nehri'nin ötesinde 400 yığınlık bir otlak, Kurdyum Nehri kıyısında 50 desyatina boş bir arazi ve Nitsa Nehri yakınında ise 100 desyatina ekilebilir arazi ile 400 yığınlık bir otlak bahşedilmiştir. Ayrıca bu araziler 1623 yılında piskoposluk mülkleri olarak tescillenmiştir.⁴ Kiprian piskoposluğa ait birçok arazi ve otlak teminini sağladıktan sonra Sibirya'nın geniş ve verimli topraklarında tarımsal faaliyetlerin düzenlenmesi için de büyük bir çaba içerisine girmiştir. Kiprian'ın öncelikli amacı piskoposluğun kendi kendine yetebilen bir gelir sistemine sahip olmasını sağlamaktır. Daha önce piskoposluk namına verilen topraklar tarım yapmaya uygun olmadığından Moskova'ya bu yönde taleplerini iletmekten geri durmamıştır. Kiprian çabalarının neticesini alarak Nitsa Nehri yakınlarında tarım arazileri ve otlak alanlar almayı başarmıştır.⁵ Bunların yanı sıra Tümen'deki voyvodalar da piskoposluğa tarla ve otlak bağışında bulunmuştur.⁶ Yine 22 Ocak 1624 tarihinde Tümen voyvodaları Mihail Dolgorukiy ve Yuriy Redrikov, Çar Mihail'den Nitsa Nehri kıyısında

---

³ 1 desyatina (Десятина) 10925 m² denk gelen Rus ölçü birimi.

⁴ 20 Ocak 1622 tarihli belgenin tam metni için ayrıca bk. (Miller, 2000, s. 320-321).

⁵ 20 Kasım 1622 tarihinde Tümen Voyvodaları Fedor Puşkin ve Mihail Elizarov'a Nitsa Nehri kıyısında ekilebilir arazilerin Tobolsk Başpiskoposu Kiprian'a devredilmesi için bir belge gönderilmiştir. Belgenin tam metni için bk. (Miller, 2000, s. 338)

⁶ 20 Nisan 1623 tarihli belgenin tam metni için ayrıca bk. (Miller, 2000, s.353-354)

yer alan arazilerin piskoposluğa tahsis edilmesi ile ilgili bir talimat almıştır.⁷ Kiprian aynı zamanda bölgedeki balıkçılığın gelişmesi için de önemli adımlar atmıştır. (Russkiy Biografiçeskiy Slovar, 1897, s. 646)

Kiprian'ın Tobolsk'a geldikten sonra yaptığı önemli faaliyetler arasında dikkat çeken diğer bir husus da Yermak Timofeyev'in başını çektiği Sibiryaya seferi hakkında bilgi toplamak olmuştur. Sibiryaya'nın önde gelen tarihçisi ve coğrafyacıları arasında yer alan S. U. Remezov, Çar Mihail Fedoroviç'in Kiprian'a Yermak ve Kozaklar hakkında Ruslar, Tatarlar ve Kozaklar arasında araştırma yapmasını emrettiğini ifade eder. Yine Remezov, Tatarların bildiklerini sakladıklarını, Kozakların ise yazılı belgeleri getirdiklerini belirtir. Kozakların getirdikleri belgeleri toplayan Kiprian, diğer kaynaklardan elde ettikleri bilgileri karşılaştırarak Tobolsk'taki kilise defteri "Sinodike" kaydetmiştir. (Remezovskaya Letopis, 1907, s. 347; Remezov Kroniği, 2020, s. 169-170) Bununla beraber Sibiryaya'nın ele geçirilişinde ölenler için anma törenleri düzenlenmiştir. (Slovtsov, 2006, s. 77) Bu faaliyetlerinden dolayı Sibiryaya'nın ilk Başpiskoposluk payesini alan Kiprian, aynı zamanda Sibiryaya'nın ilk tarihçisi olarak da ünlenmiştir. (Bahruşin, 1929, s. 5).

Kiprian'ın yeni kurulan piskoposluğu diğer bölge piskoposlukları arasında öne çıkarmak ve otoritesini artırmak amacıyla bir kahramana ihtiyaç duyduğu; bu yüzden Yermak figürünü kullandığını belirten görüşler vardır. Bu sebeple Yermak, Kiprian tarafından Tatarlar arasında dinî değerlerin yayılması için mücadele vermiş bir kahraman ve aziz olarak gösterilmiştir. (Çernışov, 2021, s. 42) Kiprian tarafından Kozakların anlatılarının bir araya getirilmesiyle kaydedilen notlar daha sonra kaleme alınan Sibir Kronikleri'nin de ana kaynağı olmuştur. Böylece Kiprian kiliselerin düzenini yeniden tesis ettikten sonra, son derece kıymetli bu kaynakları bir araya getirerek Sibiryaya tarihi için de müstesna bir hizmette bulunmuştur. Aynı zamanda bu kaynaklar Sibiryaya Türk-Tatar tarihi yazımı içinde başucu eserleri konumuna gelmiştir. Yesipov, Stroganov ve Remezov kronikleri daha sonraki yıllarda toplanan bu bilgilerin temelinde kaleme alınmıştır. *Yesipov Kroniği*'nin müellifi olan Savva Yesipov⁸ da Kiprian'ın beraberinde Novgorod'dan getirdiği din adamları arasındaydı. Kiprian daha sonra Sibiryaya'dan ayrılrsa da Yesipov Sibiryaya'da kalmış ve *Yesipov Kroniğini* yazmıştır. (Speranskiy, 1932, s. 24-25) 1636'da kaleme alınan *Yesipov Keroniği*'nin yayınlandığı sene Patrik Filaret tarafından Kozakların ülke çapında onurlandırılması sağlanmıştır. (Çernışov, 2021, s. 42) Bu bilgiler göz önüne alındığında Kozakların, Sibiryaya'nın dinî ve sosyal inşası için devlet tarafından ayrı bir noktaya koyulduğu açıkça görülmektedir.

Kiprian'ın Sibiryaya'da görevde bulunduğu süreçte Sibir halkından çok sayıda kişiyi vaftiz ettiği kaynaklarda yer almıştır. (Sibirskie Letopisets, 1892, s. 14-15) Sibiryaya Başpiskoposu Kiprian Sibiryaya'daki misyonuna başarılı bir şekilde devam ederken, 15 Şubat 1624'te Çar ve Moskova Patriğinin buyruğuyla Moskova'ya çağırılmıştır. Kiprian'dan sonra boşalan Tobolsk Başpiskoposluğu koltuğuna Makariy⁹ atanmıştır. Kiprian'ın ani sayılabilecek bir kararla merkeze

---

⁷ 22 Ocak 1624 tarihli belgenin tam metni için ayrıca bk. (Miller, 2000, s. 361)

⁸ Savva Yesipov ve kroniği hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Yesipov Kroniği, 2020, s. 19-25)

⁹ Kiprian'dan sonra Sibiryaya'da göreve başlayan Makariy 1624-1635 yılları arasında Sibiryaya Piskoposluğu görevini sürdürmüştür. Makariy hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Butsunki, 1891, s. 1-27)

çağrılması Sibirya'daki misyonunu başarılı bir şekilde yerine getirdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Moskova tarafından takdir edilen Kiprian'a 1624'te Çarlık tarafından Metropolit ünvanı verilmiştir. Kilise hiyerarşisinde önemli bir mevkiye gelen Kiprian'a Krutitskaya Episkoposluğu görevi tevdi edilmiştir. Daha sonra Kiprian 1626'da Rus tarihi ve kendisi için önemli bir yer olan memleketi Novgorod'a tayin edilmiştir. Nihayetinde ömrü Rus Çarlığı'na büyük hizmetlerle geçmiş Kiprian 17 Aralık 1635'te vefat etmiş, Novgorod'daki Sofiyskiy Katedrali'ne defnedilmiştir. (Tobolskaya Eparhiya, 1892, s. 6, 12-13)

Naumov, 17. asırda piskoposluğun Sibirya'da üç temel amacı olduğunu ifade eder. Öncelikli amacın Sibirya'nın yerli halkları arasında Hristiyanlığı yaymak olduğunu belirtir. Diğer amaçların ise Hristiyan nüfusun dinî törenler ve ayinlerin gerçekleştirilmesi de dahil olmak üzere ihtiyaçlarını karşılamak ve Sibirya'daki halkın ahlakî ve kültürel durumunu yükseltmek olduğunu zikreder. Ancak bölgede birçok kilise ve manastır inşa edilmesine ve bölgeye misyoner gönderilmesine rağmen bölge halklarının Hristiyanlaştırılması istenilen düzeyde olmamıştır. Bunun sebeplerinden biri olarak da misyonerlerin bölge halklarının dillerine uzak olması gösterilmiştir. (Naumov, 2006, s. 79-80) Elbette bu bir etken olarak gösterilebilir. Ancak Sibirya'nın henüz Rus işgaline girmeden önce Küçüm Han'ın Sibir Halkları arasında İslamiyet'i yaymak için büyük çabası olmuştur. Sibir halkları Küçüm Han'a karşı çok büyük saygı duymalarına rağmen söz konusu din değiştirme olunca her zaman mesafeli durmuşlardır. Nihayetinde Türkistan başta olmak üzere Sibirya'da irşat etmeleri için din adamları getirilmesine rağmen Sibirya'da İslamlaşma istenilen düzeyde olmamıştır.¹⁰ Tüm bu bilgiler göz önüne alındığında Sibir halklarının kadim inançlarından dönmeleri ve başka bir dine girmelerinin zaman alan bir süreç olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Özellikle Sibirya'nın sahip olduğu geniş topraklar, ulaşım zorlukları ve yerel halkın büyük ölçüde farklı inançlara mensup olmaları bölgedeki dinî idarenin etkin bir şekilde sonuç almasını zorlaştırmıştır.

SONUÇ

1613 yılında Mihail Fedoroviç'in tahta çıkmasıyla birlikte Rus Çarlığı'nda başlayan reform hareketlerinin en somut şekilde uygulandığı bölgelerinden birinin Rus hâkimiyeti altına yeni girmiş Sibirya olduğunu söyleyebiliriz. Bu amaçla dönemin önde gelen dinî figürlerinden Kiprian, Sibirya'nın ilk başpiskoposu olarak tayin edilmiştir. Kiprian'ın maiyetiyle birlikte bölgeye gönderilmesi, sadece dinî bir misyonun icrası için değil, Rus devletinin otoritesinin Sibirya'da sağlamlaştırma amacı da taşımıştır. Bölgedeki Sibir halklarının kültürel ve dinî yapılarının Hristiyanlıkla uyumlu hâle getirilmesi, devletin Sibirya'daki uzun vadeli planlarının bir parçası olarak görülmelidir. Aynı zamanda bu girişim Sibirya'yı Moskova'yla bütünleştirme girişimi şeklinde de değerlendirilebilir.

Kiprian'ın Moskova tarafından Sibirya'ya gönderilmesinin Rus devleti adına isabetli bir tercih olduğu, görevi süresince gerçekleştirdiği faaliyetlerle açıkça görülmektedir. Kiprian'ın bölgeye atanma amacının, öncelikli olarak Sibirya'da bozulan düzenin yeniden tesis edilmesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, görevde bulunduğu kısa süre içinde yaptığı çalışmalarla net

---

¹⁰ Sibir Hanlığı döneminde Sibirya'daki İslamlaşma faaliyetleri için ayrıca bk. (Sever, 2020, s. 3293-3305)

bir şekilde görülmektedir. Her ne kadar Kiprian'ın birçok yerel unsuru vaftiz ettiği ifade edilse de bu durum istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Ancak Sibirya'da çok sayıda kilise ve manastır inşa ederek, gelecek dönemlerde gerçekleştirilecek misyonerlik faaliyetlerinin altyapısını oluşturmayı başarmıştır. Bununla beraber piskoposluk makamının ihtiyaçlarını karşılamak, piskoposluğu kendi kendine yetebilen bir kurum hâline getirebilmek amacıyla arazi ve tarım alanlarının tahsis edilmesi için büyük gayret göstermiştir. Bu girişimler kendinden sonra Sibirya'da görevli piskoposların sorumluluklarını daha kolay bir şekilde üstlenmelerine olanak sağlamış ve piskoposluğun hem idari hem de ekonomik açıdan güçlü bir yapıya dönüşmesine fırsat vermiştir. Tüm bunların yanı sıra Kiprian'ın, Sibirya'nın işgaliyle ilgili olarak Kozaklardan elde ettiği bilgileri kayıt altına alması, bölgenin tarihî hafızasının korunması açısından önemli bir hizmet olarak değerlendirilebilir. Bu kayıtlar zamanla Sibirya Türk tarih yazımı için de kıymetli kaynaklar hâline gelmiştir. Sonuç olarak 1621-1624 yılları arasında Sibirya'da kısa sayılabilecek bir süre görev yapan Kiprian, Hristiyanlığın kadim Türk yurtlarında yerleşmesi ve kurumsallaşması için yürüttüğü faaliyetlerle dikkat çekici bir rol oynamıştır. Tüm bunlar onu Yermak'tan sonra Sibirya'da hatırlanan ve saygı duyulan bir isim hâline getirmeyi başarmıştır.

KAYNAKÇA

- BELYUNOV, İ. V. (2010). "Pervie Tserkvi Goroda Tobolska", *Balandinskie Çteniya*, Tom XIII: 111-115.
- BUTSUNKİY, P. N. (1999). *Mangezeya. Surgut, Narım i Ketsk*, Soçineniya v dvuh Tomah, Tyumen: İzdatelstvo Yu. Mantsriki.
- BUTSUNKİY, P. N. (1891). *Sibirskie Arhiepiskopi Makariy, Nektariy, Gerasim (1625 g. – 1650 g.)*, Harkov: Tipografiya Gubernskago Pravleniya.
- BAHRUŞIN, S. V. (1918). *Oçerki Po İstorii Kolonizatsii Sibiri v XVI i XVII vv.*, Moskva: İzdanie M. İ. S. Sabaşnikovih.
- ÇERNİŞOV, S. A. (2021). "Konstruirovaniye Obraza Yermaka v Kontse XVI-XVII Vekah: Ofitsialnaya, Tserkovnaya i Narodnaya Praktiki", *Omskiy Nauçniy Vestnik*, Tom 6, No 4: 40-46.
- FAYZRAHMANOV, G. (2007). *İstoriya Tatar Zapadnoy Sibiri*, Kazan: Tatarskoe Knijnoe İzdatelstvo.
- GOLUBTSOV, S. V. (2019). "Perviy Arhipastır Sibiri", *Vestnik Omskoy Pravoslavnoy Duhovnoy Seminarii*, 2 (7): 82-88.
- MİLLER, G. F. (2000). *İstoriya Sibiri*, Tom 2, Moskva: İzdatelskaya Firma "Vostoçnaya Literatura".
- NAUMOV, İ. (2006). *The History of Siberia*, ed. David N. Collins, Abington: British Library Cataloguing in Publication Data.
- NİKOLAEVNA. S. S. (2019). "İstoriya Sozdaniya Tobolskoy Eparhii v Ofitsialnoy Perepiske XVII v.", *Vestnik Tyumenskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Gumanitarnie İssledovaniya*, Tom 5, No 3, 2019: 146-160.
- Pamyatnaya Knijka Zapadnoy Sibiri*. (1881). Omsk: İzdatelstvo Tip. Okr. Ştaba.
- PUZANOV, V. D. (2020). "Problema Missionerstva Pravoslavnoy Tserkvi v Sibiri XVI v.", *Vestnik Şadrinskogo Gosudarstvennogo Pedagogičeskogo Universiteta*, 2 (46): 279-282.
- "Remezovskaya Letopis po Miroviçevu Spisku". (1907). *Sibirskiya Letopisi*, İmperatorskaya Sankt-Peterburg: Arheografiçeskaya Komissiya: 312-366.
- Russkaya Pravoslavnaya Tserkov. 988-1988*. (1988). İzdanie Moskovskoy Patriarhii.

- Russkiy Biografiçeskiy Slovar.* (1897). İbak -Kulyuçarev, İzdan Pod Nablyudeniem Preddsedatelya İmperatorskago Russkago İstoriçeskago Obşestva A. A. Polovtsova, Sankt-Peterburg.
- SEVER, Z. (2020). "Sibir Hanlığı ve İslamiyet", *History Studies*, 12 (6): 3293-3305.
- Sibir Hanlığı Kronikleri I Yesipov Kroniği.* (2020). ter. ve not. F. Ünal, M. Özkan, M. Karakulak, Z. Sever, H. Arslantürk, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sibir Hanlığı Kronikleri III Remezov Kroniği,* (2020). ter. ve not. F. Ünal, M. Özkan, M. Karakulak, Z. Sever, H. Arslantürk, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sibirskie Letopisets: Letopis Kontsa XVII i Naçala XVIII Stoletiy Vedennaya v Tobolske.* (1892). Tobolsk.
- SİZİKOVA, İ. V. (2013). "Otkritie Sibirskoy Eparhii v Tselyah Ukrepleniya Rossiyskoy Vlasti i Gosudarstvennosti", *Teoriya n Praktika Obşestvennogo Razvitiya*, 1: 242-244.
- SKRINNİKOV, R. (2005). *Mihail Romanov*, Moskva: İzdatelstvo Yermak.
- SLOVTSOV, P. A. (2006). *İstoriya Sibiri. Ot Yermaka do Yekaterini II*, Moskva: İzdatelstvo Veçe.
- SPERANSKIY, M. N. (1932). *Povest o Gorodah Tare i Tyumeni*, T. 1, Trudi Komissii po Drevne-Russkoy Literaturë Akademii Nauk, Leningrad.
- Tobolskaya Eparhiya.* (1892). Çast Vtoraya. Otdel Perviy. Arhipastiri Tobolskoy Eparhii, Omsk: Tipografiya A. K. Demidova.
- Tobolskiy Arhiereyskiy Dom v XVII Veke: Monografiya.* (1994). red. sos. Nikolay Nikolaeviç Pokrovskiy, Elena Konstantinovna Rooodanovskaya, Novosibirsk: İzdatelstvo Sibirskiy Hronograf.
- VERETENNIKOV, M. (2018). "Perviy Patriarh İob i Ego Vremya", *Vestnik Yekaterinburgskoy Duhovnoy Seminarii*, 1 (21), 2018: 11-170.
- VERETENNIKOV, M. (2020). "Svyateşiy Patriarh Filaret (Vozvraşenie iz Plena i İntronizatsiya)" *İpatevskiy Vestnik*, 1 (9): 77-88.

EXTENDED ABSTRACT

After coming under the sovereignty of the Russian Tsardom in the late 16th century, Siberia attracted attention as a highly strategic region in geopolitical terms. It became indispensable for Tsarist Russia due to its rich natural resources. In line with the region's strategic and economic values, important steps were taken to increase Russian settlements in Western Siberia and to ensure the region's political, economic, and cultural integration with Russia. In this context, many new Russian cities have been built in Western Siberia, and many churches and monasteries have been established to strengthen religious life in the region and spread the Christian faith. However, despite such large-scale initiatives, the Russian presence in Siberia and especially the influence of the church in the region could not reach the desired level.

Problems such as the inadequacy of religious institutions in the region and the deterioration of churches were frequently reported to the central authority in Moscow. In particular, Siberia's large area, transport difficulties, and the fact that the native population largely adhered to different belief systems made it difficult for the ecclesiastical administration to function effectively in the region. Nevertheless, efforts to strengthen the church's authority over the region and the mission to convert the native population to Christianity became a priority for the tsarist administration and church leaders. Therefore, establishing a diocese was put on the

agenda to institutionalize the region's religious organization, regulate the native population's religious life, and manage the churches more effectively. In this context, under the political authority of Tsar Mikhail Fedorovich and the ecclesiastical leadership of Metropolitan Filaret Nitich of Moscow, it was decided in 1620 to establish an institutionalized structure of religious administration in Siberia for the first time. The Diocese of Siberia, centered in Tobolsk, aimed to strengthen the region's religious and administrative structure and establish the Christian faith on a more solid foundation in these lands.

Kiprian, who had previously served in various critical and strategic positions, especially in Novgorod, was chosen on behalf of the state to fulfill this important task. In 1621, Kiprian was appointed the first bishop of Siberia in Tobolsk, thus assuming a historic role in the organization and administration of the religious structure in the region. Kiprian began his mission in Siberia in the city of Verhoturye, one of the region's most important settlements at the time, and carried out a series of reforms and regulations to eliminate the corruption, moral degeneration, and administrative failures in the existing churches. Kiprian not only solved the existing problems but also took important steps to strengthen and expand the religious infrastructure in Siberia. In this regard, he pioneered the construction of new churches and monasteries in order to revitalize religious life in the region and to bring Christian teachings to the native population more effectively. In addition, he assigned the experienced and educated clergymen he brought with him from Novgorod to various churches in Siberia. He ensured that religious services in the region were carried out more efficiently and organized. These efforts contributed to raising the religious structure and the moral and cultural standards in Siberia. Kyprian's extensive work paved the way for Christian values to take root in Siberia and for the region to become more strongly integrated into the religio-political authority of Tsarist Russia.

In conclusion, this study aims to analyze the process of bringing Western Siberia, historically known as the homeland of the Turks, under Russian sovereignty and establishing Christianity in this geography by gaining an institutional structure by examining Kiprian's multifaceted activities during his short but effective tenure in Siberia. The study aims to reveal the strategic steps taken for establishing Christianity in Siberia and the socio-cultural effects of this process by examining the scope of Kyprian's religious, historical, administrative, and cultural roles in the region in depth. In this framework, Kyprian's influence was not limited to his period but also profoundly shaped the religious and administrative structure of the region in the following years.